

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

A MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG ÉSZREVÉTELEI

Az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról szóló törvény tervezetéhez

I. A Tervezet viszonya az AB határozathoz

Álláspontunk szerint Az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról szóló törvény tervezete (a továbbiakban: Tervezet) a 96/2008. (VII. 3.) alkotmánybírósági határozatban (a továbbiakban: AB határozat) meghatározott alkotmányossági mércének több szempontból megfelel, továbbra is vannak azonban olyan elemek a szövegben, amelyek az alkalmazott teszt szempontjából aggályosak lehetnek – az alábbiakban e szempontokra világítunk rá.

Társadalmi szervezetek igényérvényesítése

Az AB határozatban megfogalmazott, az alanyi jogi jogsérelmekkel szembeni kizárólagos személyes fellépés követelménye megvalósul azáltal, hogy a Tervezet a társadalmi szervezetek igényérvényesítését már nem teszi lehetővé, és hangsúlyozza, hogy az adott csoport tagjának személyhez fűződő jogát sértik a Tervezet 1. §-ában meghatározott magatartások.

Az eljárások nagy számából adódó aránytalan alapjog-korlátozás

Azzal, hogy a keresetek benyújtására vonatkozóan jogvesztő határidőt állapít meg, illetve előírja azonos ténybeli és jogi alapon benyújtott keresetek kötelező egyesítését, valamint a Fővárosi Bíróság kizárólagos illetékességét, a Tervezet álláspontunk szerint megfelel az AB határozatban meghatározott kívánalomnak: a potenciális jogsértő előre láthatja magatartásának lehetséges eljárási és anyagi jogi következményeit, nem kell tehát párhuzamos eljárásokkal és a jogsértés ismételt megállapításának lehetőségével számolnia.

Kiszabható szankciók

Az AB határozatban meghatározott követelmény, amely szerint a cél (a közösségekhez tartozó egyének méltóságának védelme) érdekében a jogalkotó a lehető legenyhébb eszközt köteles alkalmazni, álláspontunk szerint nem vezet szükségképpen arra az értelmezésre, hogy a rendelkezésre álló polgári jogi szankciók közül ne jöhetne számításba kártérítés megállapítása. E vonatkozásban revideáljuk korábbi álláspontunkat az alábbiak szerint.

Az AB határozat több helyen hangsúlyozza, hogy a személyiségi jogvédelemnek még olyan esetben is, amikor az egyént egy adott csoporthoz való tartozása miatt ér sérelem, nem a közösségre, hanem az egyénre kell irányulnia. A gyűlöletbeszéd polgári jogi úton való szankcionálhatóságát éppen az teszi lehetővé, hogy bizonyos csoportok esetében a csoport és tagjai közötti szoros kapcsolat miatt a csoportra irányuló sérelem átsugárzik az egyénre, aki – a személyiségi jogvédelem általános logikája szerint – személyesen érvényesítheti az ebből eredő igényeit.

Amennyiben elfogadjuk, hogy az átsugárzás bizonyos esetekben kellően erős lehet ahhoz, hogy az egyén méltósága sérüljön, a kártérítés lehetőségének kizárásával az Alkotmány 70/§ §-ába ütköző distinkciót teszünk azok rovására, akik a gyűlöletbeszéd miatt kívánnak fellépni (szemben mindazokkal, akik

A Menekültek és Száműzöttek Európai Tanácsának tagja.

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

méltóságuk, becsületük bármilyen más formában való megsértését sérelmezik, és ezért nem vagyoni kárt érvényesítenek a polgári bíróság előtt). Az világos, hogy amennyiben valamennyi, a gyűlöletbeszéddel érintett csoporthoz tartozó személy számára az általános szabályok szerint engedjük a kárigény érvényesítését, ismét eljutunk ahhoz a helyzethez, amelyet az AB határozat aránytalan korlátozásnak minősített, ugyanakkor fordítva is – azaz az emberi méltósághoz való jog szempontjából – aránytalan korlátozást jelent, ha a szólásszabadságot tesszük parttalaná azáltal, hogy nem biztosítunk a méltóságukban egyéb módon sértett személyekéhez legalább hasonló jogvédelmet a gyűlöletbeszéd miatt jogsértést elszenvedőknek. A szankciórendszer akkor lehet alkotmányos, ha a két jog viszonyában megfelelő egyensúlyt teremt, nem szabad tehát a problémát csak abból a szempontból vizsgálni, hogy mennyiben korlátozza a szabályozás a szólásszabadságot, de ugyanezt a kérdést a méltósághoz való jog tekintetében is fel kell tenni. Álláspontunk szerint érv lehet a kártérítési (sérelemdíjhoz fűződő) jog korlátozása mellett, hogy a csoportot ért sérelem az egyén vonatkozásában átsugárzása esetén is „távolabbi”, absztraktabb, mint a közvetlenül az egyénre irányuló jogsértés, de ez a kártérítési jog teljes kizárását nem indokolja.

A probléma kezelhető a Helsinki Bizottság korábbi javaslata alapján („Az ilyen jogsértés miatt megállapított sérelemdíj mértéke nem vezethet a véleménynyilvánítás szabadságának aránytalan korlátozásához”), vagy esetleg egy olyan hipotetikus konstrukció segítségével, miszerint a bírónak úgy kell megállapítania a kártérítést, mintha felperesi oldalon csak egy személy állna.

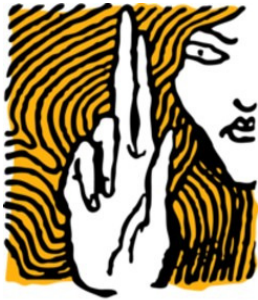
A védett tulajdonságok köre

Az AB határozatban szereplő további alkotmányossági aggály a védett tulajdonságokra vonatkozó nyílt taxáció, amely túlságosan tágan körvonalazta a jogintézménnyel potenciálisan érintett csoportokat. A Tervezet három tulajdonság zárt taxációjával kiküszöböli ugyan a fenti aggályokat, ugyanakkor felveti azt a problémát, hogy más tulajdonságok kizárása a jogvédelmi körből diszkriminatív lehet.

Az AB határozat szerint ha a véleménynyilvánítás „a közösség tagjainak megkérdőjelezhetetlen, lényeges tulajdonságával áll összefüggésben, és akár a közösség létét is megkérdőjelezően szélsőséges, akkor a közösséghez tartozó személy joggal várhatja a jogrend által biztosított védelmet.” Ilyen jellegű véleménynyilvánítás elhangozhat olyan lényegi (az AB határozat szóhasználata szerint „az élet minden területét, a személyiség teljességét meghatározó”) tulajdonságokkal kapcsolatban, mint a fogyatékoság, az egészségi állapot (pl. HIV pozitív személyek esetén), vagy akár az életkor vagy a nemi hovatartozás.

Az, hogy az Alkotmánybíróság és a Legfelsőbb Bíróság eddigi gyakorlata a vallási meggyőződést és a kisebbséghez tartozást, valamint a szexuális orientációt nevesítette a személyiség lényegét meghatározó tulajdonságként, nem jelenti azt, hogy csak ezek minősülnek ilyennek (maga az AB határozat is úgy szól, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatában **eddig** ezeket nevesítette ilyenként). Amennyiben a Tervezet megmarad a zárt taxációnál, azt kockáztatja, hogy az Alkotmány 70/A §-ába fog ütközni.

Erre való tekintettel javasoljuk a korábbi csoportmeghatározásunk („az emberi személyiség lényegi vonása által meghatározott csoport”) visszaemelését a szövegbe.

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

A társadalmon belül kisebbségben lévő csoport, mint diszkriminatív feltétel és az átsugárzás technikája

Az előző normaszövegben lévő, és AB határozatban – okkal – kifogásolt feltétel, miszerint a sértő megnyilvánulás által érintett csoportnak a társadalmon belül kisebbségben kell lennie, kikerült a Tervezetből. Ugyanakkor a jelenlegi szöveg alapján nincs akadálya annak, hogy adott esetben a társadalmon belül többségben lévő, nemzeti, etnikai hovatartozás, vallási meggyőződés, vagy szexuális irányultság által meghatározott csoport tagjai is keresetet indítsanak.

E probléma megoldása szorosan összefügg a közösség felé irányuló sértő magatartás egyénre való átsugárzásának vélelmével, amely az AB határozatban megfogalmazott kritériumrendszer alapján a Tervezet leginkább támadható pontja továbbra is – amely azonban dogmatikailag megkerülhetetlen.

A két kérdés ott kapcsolódik össze, hogy álláspontunk szerint egy adott csoport társadalmi helyzetéből megalapozottan lehet következtetni arra is, hogy tételezhető-e a közösséget ért sérelmek átsugárzása a csoporthoz tartozó egyénekre. Nyilvánvaló, hogy egy társadalmilag erősen marginalizálódott, széleskörű diszkriminációnak kitett (pl. romák) vagy történelmi okokból, hosszú évszázadok során rögzült toposzok és gondolkodási sémák miatt az üldözöttséggel szembeni védelemre szoruló (pl. zsidók) csoport esetében a gyűlöletkeltő megnyilvánulások átsugárzásának esélye kellően nagy ahhoz, hogy ezt az átsugárzást vélelmezni lehessen. A Helsinki Bizottság korábbi javaslatában ennek a kvalitásnak a megjelölésére a „hátrányos helyzetű” kifejezés szerepelt, ez azonban – annak jogi és társadalmi konnotációi miatt – nem szerencsés.

Javasoljuk ezért, hogy a csoportmeghatározásában a fentiek mellett a „védelemre szoruló” kifejezés is szerepeljen. Mivel ez az adottság a különbségtétel „tárgyilagos mérlegelés szerinti ésszerű okának” minősül, nem jelenti az Alkotmány hátrányos megkülönböztetést tiltó rendelkezésének sérelmét.

Figyelemre érdemes Trócsányi László párhuzamos indokolása, amelyben a bírói joggyakorlat során kialakítandó, az átsugárzás intenzitására vonatkozó szempontokra hívja fel a figyelmet. Ezek közül a Tervezet által szabályozott esetkörben is releváns lehet az, amely szerint a társadalom értékítélete szerint a konkrét sérelemnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy a sérelemmel célzott közösség tagjaiban a jogsérelem ismételt bekövetkezése miatti félelmet keltsen.

II. Egyéb észrevételek a Tervezet szövegéhez

1. Nincs összhang a normaszöveg és az indokolás között abban a tekintetben, hogy míg a Tervezet szerint a meghatározott „csoportot sértő magatartás” megvalósítja a személyhez fűződő jog megsértését, addig az indokolás szerint a Javaslat a csoport tagjának jogsérelmét akkor tekinti megállapíthatónak, ha a vizsgált magatartás **súlyosan** sértő volt. Úgy véljük, hogy az átsugárzás vélelmének megalapozása tekintetében szerencsés volna, ha a a sérelem súlyossága a normaszövegben is megjelenne.

2. Ez egyúttal szükségtelenné tenné az 1. § második mondatát, hiszen az általános bizonyítási szabályok alapján egyértelmű, hogy amennyiben az alperes cáfolni tudja az első mondat bármelyik elemét, így a sérelem súlyosságát, úgy mentesül a felelősség alól. (Nyilván akkor is mentesül, ha cáfolja, hogy a magatartásra nagy nyilvánosság előtt kerül sor, vagy hogy a felperes az adott csoport tagja, stb., ezek az esetek mégsem szerepelnek szövetségként az 1. §-ban.)

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

Budapest, 2008. szeptember 3.

dr. Kádár András Kristóf
társelnök